

viti čisto; o njem so narodna zastopništva v različnih državah že marsiktero spregovorila; posebno je pruski državni zbor pred kacimi 20 leti svoje prepričanje izrekel, da se solni davek odpravi; priznal je pa tudi, da bi potreba bilo namesto solnega davka vpeljati kak drugi davek.

Da solni davek ne stoji na čisto neovrgljivi pravični podlagi, to sledi že iz občega načela, da se davki morajo nalagati le po razmerji premoženja; ta davek pa zadene siromaka kakor bogatina po enaki meri, vsak mora enako štibro plačevati; dá, skušnje kažejo, da siromašni človek še več solí potrebuje, kakor bogatin. Prosti delavec si rad precej osolí krompir, da-siravno mu zabelje primanjkuje, bogatin pa namesto preobile solí rajše mašče priliva; da bi se pa bogatemu sol draže prodajala, kakor revnemu, to se ne dá lahko izpeljati.

Drugi vzrok, ki govori zoper solni davek, je ta, da se raba in prodaja solí širi, ako jej je cena nižja. Tako se je na Francozkem, posebno pa na Angležkem pri znižani ceni potroha solí pomnožila za četrti del. To je zato mogoče, ker ljudje začnejo pri nizki ceni rabiti sol tudi za živino, za gnoj, pri rokodelstvih, da solé ribe itd.

Koliko sol pomaga živini, to je precej znano. Stari Rimljani so hasen živinske solí že zdavnej spoznali. Anglež pravi, da krava mora dobiti vsaki dan 7 lotov solí, vol za mastnico pa 10 lotov; da-siravno se bo to našim kmetom preveliko zdelo*), vendar nobeden kmetovavec ne bode tajil, da slabo krmo in slab oves sol jako zboljša.

Na Francozkem se za živino manj solí porabi, kakor na Badenskem, ker je tam sol dražja kakor tu; da se pri sirarijah in mjilarijah (žajfarijah) precej soli porabi, to je vsacemu znano; razjasnil pa bode drugi sestavek o soli njen naravoslovski in gospodarski pomen, ker tu jo le z državno-gospodarskega stališča pretresujemo.

Vendar bodo nekteri rekli, da ta solni davek ne tišči jako, ker se le v krajcarjih odrajuje. Tudi ne pozabijo, da solni davek državi vsako leto obilo dohodkov prinaša; tako, da bi namesto njega se gotovo morali drugi viri za državne dohodke najti, ako bi sol na nižjo ceno deli.

Vendar tirjajo narodarske postave, da se solna cena bolj in bolj zniža; pri nizki ceni namreč se več solí potroši, ker je mogoče tudi tistemu si je kupiti za svoje gospodarstvo, kateri si je dosihdob zavoljo previsoke cene ni mogel omisliti. Po tej poti pa, da se več solí porabi, nadomesté se spet tisti odhodki, katerim je bila nižja cena kriva. Hvale vredno je, da država vsaj živinsko sol po nižji ceni prodaja. Le žalibože, da morajo tudi ljudje rabiti za-se živinsko sol, da-siravno jo država denaturira, to je, ona jej vzame navadne lastnosti barve in okusa z družimi rečmi, postavim z opekovo moko, ogljenim prahom, sajami itd. Vse te stvari pa se dajo sopeset odločiti od solí, ako se v vodi raztopi ali skuha. Tudi se za živinsko sol jemljejo le ostanki in slabeja sol pri pridelovanju.

Po novejih statističnih dokazih se je pridelalo na Avstrijskem solí:

Leta	centov	vrednost gld.
1861	7,570.946	43,796.961
1863	6,818.040	38,630.742
1864	6,641.624	37,494.921

Ta spregled nam zopet kaže, da pridelovanje solí pri nas zmirom zastaja. Le živinske solí se je nekaj

več pridelalo kakor poprej. Te številke nas straše tem več, ako pomislimo, da se ljudstvo avstrijske države vsako leto pomnoži za več kakor 235.000 duš!

Po soli zdihuje človek, živina in zemlja; in prav je mislila neka nemška pisateljica, ki je sol ime novala „solzo zemlje.“ Koliko solz se ne preliwa za ta naj-potrebnejši del našega živeža!

Natoroznanske stvari.

Čudoviti potniki.

Jesen se nam je približala. Modro nebó, katero poleti rado z jasnim očesom gleda na suho zemljo, svoje obličje s sivimi oblaki pregrne in kmetovavcu na veselje s pohlevnim dežekom venečo setev pomoči. Dežju za petami mrzle noči nastopajo, drevju zelena obleka rumeni, vene in ko mrtvo listje odpada, gozd in livada svoj kinč zgubivata, mrzla zima jame trkati na duri. Sredi žalostnih teh spreminjav v krasni naravi bogati meščanje svoja prebivališča na kmetih zapuščajo ter se vračajo v mesta, ktera so bili zapustili zavoljo poletenske žgeče vročine; gospôda, ktera ima navado, da na razveseljevanje in počitek hodi ali v daljna mesta, ali v hribe ali v kopli, se zopet zbira okoli domačega ognjišča. Da so ljudje potovali, bila je menda navada od nekdanj; toda ker je bilo potovanje sklenjeno z marsikterimi težavami, nikdar ni bilo splošno. Časi se pa spreminjajo in v njih tudi ljudje. Kjer se je vdomačil parni konj, ki človeka v malo urah preseli v daljne tuje dežele, kamor so štirinogati konjički nekdanj potrebovali dni, tednov in mesecev, ondi se je ljudem skoro sploh vdomačila tudi želja do potovanja, na katero človeka vrh tega še tudi vabijo in mikajo mnogovrstna obrtnija in razne spreminjajoče se šege. Razloček med nekdanj in zdaj je tudi v tem, da je dandanašnji treba vse drugih priprav za potovanje, kakor nekdanj. V časih, ko so potniki peš hodili, zadostovali ste gorjača in mala torbica, zdaj — v časih parnih kónj — je treba težkih tovorov, reči in stvari, katerim človek kmalu več ne bode vedel imen.

Pri vsem tem pa, da se časi spreminjajo in svet obrtni in železnicam vkljub, dandanašnji še nahajamo potnikov, ki nikakor nočejo opustiti stare svoje navade, ampak se je še zvesto držé. Pred tisoč in tisoč leti, predno je kdo mislil na železnice, potovali so ti potniki vsako leto v daljne dežele čez hrib in čez plan, nad suho zemljo in slanim morjem, in sicer brez vse prateži, brez krnjirjev, brez torbice, še celó brez gorjače in brez denarja, ki je dandanašnji po vsem svetu naj-potrebniša stvar. In vendar se te navade še danes zvesto držé. Kdo izmed mojih čitateljev ni že videl in opazoval potnikov, kateri ne ostajajo in se tudi ne okrepujejo v gostilnicah, ampak pod milim Bogom na zvonikih božjih naših hramov? Ktere potnike da menim, zdaj že lahko uganeš, dragi čitatelj. To ti niso potniki na suhem in mokrem, krilati potniki v prezrljivem zraku — tice selivke so. One še ne poznajo koledarja naših zvezdogledov, tudi ne opazujejo zrakomera naših naravoslovcev, vendar pa vsako leto ob določenem času zapuščajo naše severne kraje; — ko pri nas nastopa mraz, že so v pokrajinah, ki ne poznajo zime. Drozgi se prvi podajo na pot; poletenska svoja stanovanja o pravem času zapustivši vso Evropo preletijo in srečno dospejo v zimska svoja prebivališča na Španjskem, Maltiškem in Afrikanskem primorju. Za drozgi jo poberejo pribe (ribiči), divje gosí, žrjavi, štoklje (štrki) in lastovke.

Vse tice selivke v čudovitem redu potujejo. Kdo jim neki daje znamenje, kedaj se imajo vzdigniti s

*) Je res tudi preveč; 3 loti na dan za srednje živinče so dovolj. Vred.

svojih selišč? Kdo jim neki kaže pot, ki pelje tje, kamor hrepení njihovo srcé? Kdo je neki zbira in spravlja v vrsto in deva v red, da potujejo združeni vojski enako? Kedar o belem jesenskem dnevu ali pa tudi v tihi jesenski noči o mesečnem svitu z visocega zraka začuješ glasen krik, ozri se kviško, in ugledal boš črn, z natančnimi črtami omenjen trivogelnik, kateri se ti vedno dalje pomika v zrak. To so ti štoklje ali divje gosí. Na nobenem učilišči se niso učile računstva, nikjer in nikdar niso poslušale nauka niti o kotu niti o trivogelniku, in vendar bolje ko najbolj učeni zemljemerci vedó, da v zrak najlože leté po podobi trivogelne zagozde. Tica načelnica ima najteže opravilo, torej bodeš, ako dobro paziš, zapazil, da se v tem poslu vrsté tako, da pride na čelo druga za drugo.

Izmed vseh tic selivek je najmikavniše gledati štoklje. — Oné, skoro bi rekel, živé kakor puščavnice, in ko se spomladi vrnejo v poletna selišča, zbere si vsaka dvojica vas in hišo, kjer jej je gostoljubni kmetovavec pripravil gnezdo. Vsaka vas jih ima le en par, k večemu dva. Akoravno so pa štoklje tako razdeljene po vsi deželi, vendar se vse o svojem času na enem kraju snidejo, kedar je treba odriniti iz severnih krajev. Ob reki Renu jih največ živí na Elzaškem in Badenskem; zbirališče na odhod jeseni jim je široko ravno polje blizu Strasburga, kakor da bi jim bila strasburška stolna cerkev svetilnik in znamenje. Jako mikavno je, opazovati je na tem zbirališči. Nekteri resno in nepremakljivo stojé na dolgih svojih nogah, nekterim se pa vidi, kakor da bi jim bilo dolgčas, kajti svoje gibčeno in lahko upogljive vratove polagajo na hrbet ter kakor za kratek čas brez konca in kraja svojega dolzega kljuna čeljusti tolčejo čeljust ob čeljust in tako velik krik delajo. Ako se kviško ozreš v zrak, tū in tam v daljini zagledaš črno piko, ktera se počasi premika; ta pika ti čedalje bolj raste v očéh, kmalu se ti približa in ko blisk štoklja za štokljo sede na tla. Mnóžica je čedalje večja, krik in gibanje močnejše, kar na en hip vse udarijo s perutami, sfototajo, se v trivogelniku vzdignejo v zrak, in v tej podobi letijo proti jugu. — Kdo jim je povedal, da se jih je bila zbrala vsa množica? Kdo je je štel? Kdo jim dal znamenje na odhod? Kdo je obrnil na južno stran? Kdo jim pokazal pot? — Kdo drugi, kakor On, ki po neskončni svoji modrosti z milijonkrat bilijoni živih bitij napolnuje zemljo, zrak in morje, — kdo drugi, kot On, ki je po dovršenem stvarjenji videl, da je vse stvarstvo lepo in dobro. — Verni kristjan v véliki knjigi narave vsegamogočnost in modrost stvarnikovo občuduje in poveljuje, nevernik pa je podoben malemu dečku, kateri šolsko svojo knjigo raztrga, da se mu ni treba učiti iz nje.

Po „Rhein. Volksblätter.“

—r.

Politične razprave.

Dogovori v Aussee-u.

Graška „Tagespost“ prinaša 13. dne t. m. v svojem večernem listu pod napisom: „Ein Compromiss“, — posnetek iz „Telegrafovega“ sestavka, ki ga je spisal nekdo o zmenkih, ki so jih nedavno v Aussee imeli nekteri deželni poslanci tiste nemške stranke na Štajerskem in zgornje Avstrije, ki se imenujejo autonomisti ali zagovorniki samouprave. Glasi se tako-le:

„Sloga avstrijskih Nemcev med seboj bodi poročstvo resnični ustavnosti in pravi svobodi v Avstrii; zmota je, tako tolmačito jo, kakor da bi pravične zahteve nenemških narodov hotela kratiti. Poganjanje za utrditev svobode ne bo in ne sme uničevati deželnih posebnosti.

To upravičeno posebstvo mora prihodnja avstrijska ustava deželam tako utrditi in zavarovati, kot druge meščanske, družabne in politiške svoboščine. Utrdba prave ustavne svobode, bode mogočna vez skupnosti med raznimi avstrijskimi narodnostmi. Zakaj skupaj bomo imeli eno, vsem drago dobro braniti, varovati in trditi. Jezikova ravnopravnost v šoli in cerkvi, v uradu in občini, varovanje svojega lastnega narodnega življenja v samopravnih municipijah, potem v okrajnih in okrožnih zborovih in slednjič razširjena, po trdnih in nespremenljivih ustavnih vodilih ustanovljena deželnih zborov pristojnost ali kompetencija, to ustvari pri nas posameznim delom samoupravo in samostojnost; pri vsem tem pa bi se najviši postavodavni oblasti ne smela kratiti potrebna moč. Centralizacija vodi v absolutizem, ker se le siloma vzdržati more; a federacija v navadnem pomenu je le ena postaja na poti k absolutizmu, ker zastopništva moč razkrajja v drobce (atome); pa tudi dualizem v širjem smislu razdeva skupnost in državno celoto. Zevsema posebne razmere avstrijske ne dopuščajo, da bi se vpeljala ktera koli teh državnih oblik v svoji čisti, neizprosljivi doslednosti. V dualizmu, kterege mejí in umeruje parlamentarno obravnavanje reči zares skupnih, vidijo poslanci, ki so bili v Aussee-u zbrani, državno, za Avstrijo mogočo obliko. Postavna (temeljna) oblika, kakor tudi njeno zvršilo pak se naslanja, kakor je vidno, na vzajemni dogovor (kompromis).“

„Tagespošta“ temu dostavlja: „Mi se skladamo popolnoma s temi mislimi, in bi imeli za dokaz politične zrelosti in brez predsodne previdnosti, ako bi slovenski vodniki pristopili temu programu, ker morajo spoznati, da so va-nj tudi njihove národne želje sprejete. Kratkovidni, surovi antipatii do nemštva in nemških kulturonoscev mora se konec storiti, in sploh národni mržnji za vselej slovo dati. Isti politični in gospodarski principi naj bodo temelj porazumenju vseh avstrijskih narodov, kateri si bodo na svobodnem stalu, kakor se samo ob sebi razumeva, vzajemni poroki za pametno svobodo in sosebno narodno življenje.“

Tako „Tagespost.“ Tudi mi radostno pozdravljamo izjavo nemških poslancev, da je centralizacija avstrijskim narodom pogubna, da vodi v absolutizem; da mora národna ravnopravnost obveljati v šoli, v cerkvi, v uradu; da ima samouprava po občinah, okrajih in okrožjih, in razširjena kompetencija deželnih zborov biti zagotovilo in bramba posebnega narodnega življenja; ter da ne sila, ne oktrojirani statuti, ampak vzajemno porazumenje ima biti izvor in podloga prihodnji avstrijski ustavi. Brez skrbi rečemo, da je ta izjava nemških autonomistev znaten korak k porazumenju, čeravno smo še deleč deleč narazen, dokler bodo kakoršnega koli dualizma govorili. Al prvi korak, najtežji, in ki največ premagovanja potrebuje, je storjen, in mi se nadjamo, da bo sčasoma na podlogi pripoznane ravnopravnosti mogoče, bolj približati se drug drugemu. — Al čudimo se, zakaj da se Nemci tako strašno federacije bojé, in zakaj se je tako silno branijo, še celó s tem, da ji trdovratno čisto napačen pomen podtikajo. Stokrat je že izrečeno, in brez vsake dvombe je, da federalisti v se tiste zadeve za skupne spoznavajo, ki so z oktoberskim diplomom za skupne vsemu cesarstvu izrečene, in da stavijo v področje skupinskih zborov le tisto, kar oktoberski diplom ožjemu državnemu zboru pridržuje. Saj še februarski statut ni večih pravic podelil skupnemu zastopu! Kdo mora tedaj, če nalašč ne previja, trditi, da federalizem zastopništvu moč v atome drobí? Niti v Ameriki niti v Švici, ki so prave federalistične države, nima skupni zastop večih pravic. Ako je ondi